

UN EROU DIN MUNȚII DORNELOR GRIGORE SANDU (1907–1989)

AURELIAN COCOREANU

A Hero in the Dorna's Mountains Grigore Sandu (1907–1989)

(Abstract)

The following article refers to the anti-communist resistance in the mountains of Bukovina, to the partisans who fought against the Bolshevik regime, introduced in Romania by the Soviet occupant and faced the repression organs.

The author presents the calvary (life and actions) of Grigore Sandu (1907–1989), a Romanian peasant and patriot from the village of Coșna, whom the communist authorities have hunted for a quarter of a century. He was a member of the partisan group called “The Black Wool Coats”, which was active in the Vatra Dornei area.

Keywords: Grigore Sandu, bolshevik regime, communist regime, partisans, “The Black Wool Coats”, Toader Doroftiesei, Coșna, Bancului Mountains.

Redactarea acestui articol despre rezistența anticomunistă din munții Bucovinei s-a bazat, în primul rând, pe nevoia imperioasă de a aduce la cunoștință tinerei generații a sacrificiilor pe care o mână de oameni le-a făcut pentru a păstra vie în memoria neamului românesc din Bucovina un capitol de istorie ce părea a fi încheiat. Părea doar, pentru că există astăzi politicieni din România care, provenind din vechile structuri ale Securității comuniste ori având afinități și simpatii personale față de aceasta, încearcă să minimalizeze, uneori până la anulare, lupta dusă în munții României de o mână de patrioți, care nu au vrut să se supună regimului comunist, anticipând cu aproape o jumătate de veac prăbușirea acestuia.

Partizanii, cum erau ei numiți de localnici, au luptat împotriva regimului bolșevic introdus în România de ocupantul sovietic, înfruntând organele de represiune în Munții Banatului, în Apuseni, în Munții Făgărașului și Dobrogei, ca și în fostul

Analele Bucovinei, XXVI, 2 (53), p. 539–549, Rădăuți – București, 2019

județ al Câmpulungului. Sunt cunoscute astăzi numele acestor eroi, pe care autoritățile comuniste ale vremii îi numeau bandiți, deoarece aceștia nu se supuneau regulilor impuse de regimul comunist instalat în România după 1944, cu sprijinul baionetelor sovietice. Politrucii comuniști ai vremii, ca și cei ce i-au urmat îi etichetau – după model sovietic – drept bandiți pe toți cei ce li se împotriveau, încercând să le diminueze popularitatea și să-i prezinte în ochii populației ca pe niște răufăcători ordinari, dușmani ai poporului și ordinii de stat. Nume ca acelea ale lui Gavrilă Ogoranu, frații Arnăuțoiu și Elisabeta Rizea (care au luptat în Făgăraș și în ținutul Argeșului), a familiei Motrescu (din Vicovu de Jos) sau a lui Gavril Vatamaniuc și a lui Constantin Cenușă au provocat frisoane autorităților comuniste. Mobilizând forțe uriașe de securitate și miliție, folosind teroarea și dezinformarea populației care îi ascundea și proteja pe acești proscrisi, autoritățile comuniste au reușit să-i prindă pe majoritatea, până pe la sfârșitul anilor cincizeci. Unii au fost condamnați la ani grei de temniță în temutele închisori ale timpului: Aiud, Gherla, Jilava, Oradea etc., alții au fost executați ca dușmani ai ordinii de stat.

Nu vom insista asupra vremurilor de atunci, decât atât cât este necesar pentru elucidarea cauzelor care i-au împins la luptă pe acești oameni. Pătrunderea armatelor sovietice în țară după 23 august 1944 a marcat începutul comunizării României. Pas cu pas, comuniștii s-au cățărât la putere având în spate sprijinul armatelor sovietice. Sub privirile nepăsătoare ale aliaților occidentali, România a intrat în sfera intereselor Rusiei sovietice, fiind închisă în spatele unei cortine de fier, la fel ca și celelalte țări din estul Europei. Speranțele populației țării că regele Mihai I ar putea salva democrația și regatul printr-o colaborare cu sovieticii s-au dovedit deșarte. Venit la putere în 6 martie 1945, guvernul prosovietic condus de dr. Petru Groza a început să facă primii pași în comunizarea României. Pentru cei lucizi, era limpede în ce direcție se îndreaptă țara. La Paris, în același an, avocatul Dumitru Paulescu, fost primar al orașului Vatra Dornei, care emigrase în Franța de teama comuniștilor, organiza, în jurul publicației *Dacia*, un nucleu al dezidenților români care protestau împotriva bolșevizării României. În țară, intelectualitatea română dar mai ales studențimea se adunase în jurul regelui Mihai I și protesta împotriva regimului prosovietic.

Totul era însă zadarnic, deoarece România fusese abandonată în mâinile lui Stalin, cu acordul căruia mării potențati Gh. Gheorghiu Dej, Ana Pauker, I. Luca și Teohari Georgescu au falsificat alegerile așa-zis libere din noiembrie 1946 și au pus definitiv mâna pe putere. Tătuțul de la Moscova le arătase noilor stăpâni ai țării că „nu contează cine și cum votează, ci cine numără voturile”. Cu cinism, comuniștii au desființat partidele istorice și după înscenarea de la Tămădău din 14 iulie 1947, fruntașii țărăniști și liberali au umplut închisorile. Iuliu Maniu, Președintele Partidului Național Țărănesc, iar apoi Brătienii, Dinu și Gheorghe, au fost târâți într-un simulacru de proces, întemnițați în închisoarea de la Sighet, unde au și murit.

În 30 decembrie 1947, Regele României, Mihai I, cel ce fusese decorat de însuși Stalin pentru actul de la 23 august 1944, a fost silit să abdice și să părăsească

țara. Guvernul condus de Petru Groza, iar mai apoi Gh. Gheorghiu-Dej au urmat cu sfințenie modelul sovietic. Au fost desființate toate organizațiile politice, a fost creat „noul P.C.R.”, a fost desființată proprietatea privată și libera inițiativă în industrie și agricultură prin naționalizarea din iunie 1948 și apoi prin cooperativizarea agriculturii. Pentru a-și asigura puterea, autoritățile comuniste au trecut la sovietizarea armatei și au înființat organele represive ale Miliției și Securității în 1949. Acestea au dezlănțuit un val uriaș de prigoană împotriva românilor bănuși că se opun bolșevizării.

Spre exemplu, în noaptea de 14–15 mai 1948 s-a desfășurat una din cele mai mari acțiuni de poliție politică, în urma căreia au fost arestați peste 6 000 de studenți și 10 000 de foști liberali și țărăniști. Au început anchete, bătăi și torturi, cu acțiuni demascatoare care nu dădeau nici unui acuzat șansa unei judecăți corecte. Se repeta același scenariu pe care I. V. Stalin l-a folosit în anii Marii Terori în Rusia Sovietică (între 1936 și 1938) împotriva opozanților reali sau închipuiți. Procesele se țineau lanț, iar judecătorii aserviți total regimului au trimis în închisorile comuniste o mulțime de oameni.

În aceste condiții a început mișcarea de rezistență din zona Dornelor, cea dintâi organizație de rezistență fiind „Brigăzile Decebal”. Inițiatorul acesteia a fost doctorul Gheorghe Vasilache, specialist în medicină internă, balneologie și chirurgie, un om foarte iubit și respectat în zonă, deoarece era un ocrotitor al celor aflați în nevoie. El fusese medic chirurg la Spitalul Militar de Zonă internă din Vatra Dornei, unde a alinat suferințele și a salvat viața a mii de răniți aduși de pe Frontul de Est. Sătul de nedreptățile și abuzurile săvârșite de reprezentanții puterii, care în numele democrației populare își permiteau orice, doctorul Vasilache, om aflat în plină maturitate fizică (avea 47 de ani) și intelectuală, a făurit la Vatra Dornei o organizație locală anticomunistă pe care a numit-o „Brigăzile Decebal”. Aceasta făcea parte din mișcarea națională de rezistență, numele său amintind de sacrificiul eroic al regelui dacilor, care în urma celui de-al doilea război cu romanii (105–106) a preferat să-și ia viața decât să cadă viu în mâinile cuceritorilor. Aria de extindere a acestei organizații era în fostul județ Câmpulung, dar și în județele Suceava, Bacău și Neamț și cuprindea cam 500 de membrii combatanți.

Printre membrii acesteia se aflau ingineri, medici, preoți, ofițeri deblocați, pădurari, dar majoritatea era constituită din țărani. Doctorul Vasilache era comandantul suprem, având ca aghiotanți pe Grigore Chelsoi și Gheorghe Stroescu. Speranța acestor oameni rămâne faptul că în timpul războiului rece, se conta pe o intervenție militară anglo-americană pentru salvarea țării din mâinile bolșevicilor. Posturile de radio occidentale „Vocea Americii”, „Europa Liberă” și „BBC”, dar și radiouri clandestine îi îndemneau pe români să reziste¹.

Organele securității statului, mobilizate din trei regiuni, au început o adevărată vânatoare de oameni, fiind arestați, începând cu 19 septembrie 1949, dornenii Mircea

¹ Mircea Vlădică, *Vatra Dornei – plai mioritic de istorie și legendă, leagăn de credință și cultură bucovineană*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2007, p. 480.

Pașnicu, Băncescu, Gherman și Cacina. Apoi, până în decembrie au fost arestați mai mult de trei sute de români implicați în crima de uneltire contra securității statului.

În 15 septembrie 1950, Tribunalul Militar Iași a condamnat pe inculpații Vasilache Gheorghe și Străenescu Constantin la pedeapsa capitală și confiscarea averii, pe Cacina Radu la 15 ani de muncă silnică, pe Dragoș Vasile la 10 ani și pe Ciuman Victor la 8 ani. În total, tuturor condamnaților li s-au aplicat pedepse totalizând 329 de ani de închisoare grea. Acești martiri și-au executat pedeapsa în temutele închisori de la Gherla și Aiud. În vara anului 1964 au fost grațiați, regimul comunist recunoscând tacit nedreptatea pe care le-o făcuse².

În cadrul mișcării anticomuniste din ținutul Dornelor, un loc important l-a ocupat și organizația „Haiducii lui Avram Iancu” a cărei divizie în zona de munte se numea „Sumanele Negre”. Bazele sale au fost puse în comuna Coșna, aflată în apropiere de orașul Vatra Dornei, într-o zonă retrasă, protejată de pădurile de brad care o înconjoară. Conducătorii „Sumanelor” erau trei tineri, foști ofițeri ai armatei române, care, deși fuseseră decorați pentru acte de bravură pe front, au fost destituiți din oștirea ce urma a fi bolșevizată. Acești trei tineri români erau: Gavrilă Oltean, Dumitru Ștefăniță și Nicolae Paliacu. Dintre oamenii cunoscuți din Țara Dornelor din „Sumanele Negre” făceau parte: avocat Octavian Fedorciuc, fost primar în Vatra Dornei; Dumitru Crăciun, fost primar în Coșna; preotul Ion Spânu din Coșna; Valeriu Slăvoacă, fost primar în Ilva Mare și Grigore Sandu, gospodar de frunte din Coșna. Organizația din zona Dornelor era condusă de Gavrilă Oltean și Dumitru Ștefăniță (secretar), care au colectat fonduri pentru a tipări manifeste anticomuniste și au procurat arme pe care le-au depozitat în vederea unor viitoare operațiuni militare. La nivel național, „Sumanele Negre” au avut sprijinul unor personalități care deținuseră importante funcții în stat, dar fuseseră îndepărtați de comuniști, cum erau generalul Nicolae Rădulescu (fost prim ministru), generalul Aurel Aldea, generalul Constantin Eftimiu ori profesorul universitar Gheorghe Manu. „Sumanele Negre” au organizat puncte de rezistență în Munții Călimani și în Valea Bancului (din comuna Coșna) în cazul în care ar fi început operațiunile militare împotriva sovieticilor³.

S-a întocmit chiar un plan de protecție a Regelui Mihai I și de aducere a acestuia într-o zonă secretă din Munții Călimani în cazul în care ar fi început ostilitățile. Din păcate, toate aceste planuri nu erau realiste, deoarece puțini știau că soarta României fusese hotărâtă prin înțelegerile dintre Stalin și occidentali.

Organizația a căzut printr-o trădare, când unul dintre apropiații mișcării au dezvăluit totul organelor de siguranță comuniste. Operațiunea de urmărire, arestarea membrilor și instrumentarea dosarelor a început în iunie 1946, iar procesul s-a desfășurat la Curtea Supremă de Casație și Justiție Militară din București. Completul militar condus de generalul Vasile Atanasiu a dat sentințe grele celor 90 de inculpați

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 482.

care au fost învinuiți de crimă de răzvrătire și crimă de insurecție armată pentru distrugerea statului. Aceștia uitaseră parcă faptul că la 23 august 1944 regimul lui Ion Antonescu fusese răsturnat tot prin insurecție armată.

Reprezentanții „Sumanelor” din zona Dornelor au primit următoarele pedepse: Dumitru Șteanță și Nicolae Paliacu muncă silnică pe viață; preotul Ion Spânu și Grigore Sandu câte 10 ani de muncă silnică; Petre Dobrescu, tipograf din Vatra Dornei, doi ani și opt luni închisoare; avocatul Octavian Fedorciuc doi ani de închisoare corecțională; Dumitru Crăciun, Moisiuc Răzvan și Valeriu Slăvoacă câte doi ani de închisoare. Căpitanul de jandarmi din Bistrița, Nicolae Dumitrescu a fost achitat deoarece el și-a trădat tovarășii, a făcut denunțul și apoi a colaborat cu anchetatorii. Astfel, organizația „Haiducii lui Avram Iancu” și divizia militară a acestuia – „Sumanele Negre” au fost destructurate. Grigore Sandu și o parte dintre ai săi nu au putut fi arestați și au continuat acțiunea anticomunistă până în decembrie 1949, în munții din Valea Bancului, unde își construiseră un cuib de rezistență. În 12 decembrie, grupul condus de Grigore Sandu a fost atacat de trupe de securitate și miliție, și distrus⁴.

Din acel moment a început odiseea și calvarul celui care a fost Grigore Sandu, țăran și patriot român din comuna Coșna, pe care autoritățile comuniste l-au vânat timp de un sfert de veac (între anii 1949 și 1974). Abia când s-a predat, în anul 1974, autoritățile care între timp îl dăduseră dispărut au rămas uimite de povestea acestui om, unică prin exemplul ei.

Studierea vieții și acțiunii lui Grigore Sandu este un lucru anevoios pentru că puține informații credibile s-au păstrat despre acesta după decesul lui în anul 1989. Deși securitatea comunistă l-a urmărit ani de zile și au fost întocmite nenumărate rapoarte, aceasta n-a reușit să afle mai nimic despre fugarul Grigore Sandu. După ce s-a predat, anchetatorii nu au aflat decât ceea ce a vrut el să le spună, iar aceștia n-au insistat pentru că se acoperiseră de ridicol în toți acei ani în care-l căutau în toată țara, iar el era ascuns la câțiva kilometri de satul său natal.

Într-un articol publicat în anuarul Asociației Pro Civis Dorna în anul 2017, am încercat să reconstituim pe cât era posibil viața acestui om care într-adevăr „bate filmul”. Cel care ne-a fost principală sursă de inspirație a fost domnul Ungureanu Gheorghe, ginerele lui Grigore Sandu, care a trăit alături de acesta din 1974, anul în care s-a predat, și până în 1989, anul în care a decedat. Lui i-a destăinuit eroul nostru multe dintre întâmplările care i-au marcat viața. Cu domnul Ungureanu, un om cu un real talent de povestitor, am purtat mai multe discuții între anii 2016 și 2018, prilej cu care am putut reconstitui fragmente din viața de partizan a lui Grigore Sandu, pe care acesta i le-a relatat⁵.

⁴ Emil Dumitru Șteanță, *Am luptat în Sumanele Negre*, București, Editura Țara Noastră, 2007, p. 45 și urm.

⁵ Aurelian Cocoreanu, „Bandiți sau eroi? Rezistența anticomunistă din Munții Dornelor”, în *Simpozionul Național „Bucovina-tradiție și modernitate”*, coordonator științific prof. dr. Virgiliu Țărău, Vatra Dornei, Editura Studis, 2017, p. 142 și următoarele.

Grigore Sandu s-a născut în satul Podu Coșnei (comuna Coșna), în casa aflată în apropierea șoselei naționale DN 17 care leagă Vatra Dornei de Bistrița Năsăud, în 30 noiembrie 1907 și a plecat la cele sfinte în 2 septembrie 1989, cu puțin înaintea evenimentelor din decembrie 1989, care deschideau calea unei Românie pe care el a visat-o. A fost un copil ca oricare din vremea lui, trăind într-o familie de țărani bucovineni, care se ocupa în mod tradițional cu lucrul la pădure (tatăl) și cu creșterea animalelor. Familia lui nu era una foarte bogată, erau țărani înstăriți, care munceau din greu pentru a duce o viață îndestulătoare. Probabil că și micul Grigore, la fel ca alți copiii de vârsta lui, își ajuta părinții la lucrul câmpului și la treburile gospodăriei. Țăranii din Bucovina acelor vremuri aveau o demnitate aparte, izvorâtă din faptul că își iubeau tradițiile, pământul și familia și își respectau cu sfințenie credința străbună. Probabil de aceea, țăranii din această zonă au privit cu neîncredere venirea la putere a guvernului condus de Petru Groza, precum și reformele acestuia. Reforma agrară nu i-a impresionat de niciun fel, deoarece ei erau proprietari ai pământului pe care-l lucrau din moși strămoși.

Țăranii din zona Dornelor, care văzuseră și simțiseră pe pielea lor venirea armatelor sovietice eliberatoare, știau bunătățile de care se bucurau locuitorii din Țara Sovietelor, aveau informații despre colhozurile și gulagurile rusești fie din presa vremii, fie prin viu grai de la cei veniți de pe front. Mai aflaseră și despre felul în care bolșevicii îi tratau pe cei care aveau pământ, despre culaci și lupta împotriva burgheziei.

Grigore Sandu avea oarecare stare, dar nu era un îmbogățit de război, nici speculant, așa că, în mod normal, nu avea de ce să se teamă. Era un om harnic și un bun întreprinzător, care și-a ridicat prin mijloace proprii în Podu Coșnei un gater, o fabricuță de brânzeturi și o moară. Toată lumea din satele din jur veneau să macine cerealele la „moara lui Grigore Sandu”. Aceste afaceri au adus bani destui, dar și multă invidie și ură, mai ales din partea celor care nu știau să facă nimic. De aceea, comuniștii l-au considerat pe Grigore Sandu chiabur și exploatare. Pentru că în vremurile de atunci ca să reușești în viață trebuia să fii leneș și sărac (cu origine socială sănătoasă) și mai ales să cânti osanale regimului bolșevic și prietenului de la Răsărit. Era o modă a vremii pe care nici marele Sadoveanu n-a neglijat-o. El a lansat lozinca „lumina vine de la răsărit”.

După modelul sovietic, țăranilor înstăriți (chiaburi) li s-au impus cote din producție, în realitate biruri medievale menite să-i calicească și să-i disciplineze. Ca mulți alții, Grigore Sandu nu și-a putut plăti toate cotele și a fost acționat în judecată de Statul român. Deși a câștigat procesul în primă instanță, procurorii au făcut recurs la care el nu s-a prezentat bănuind că ar urma să fie arestat. În aceste condiții, gospodarul Grigore Sandu și-a abandonat agoniseala și familia și a luat calea codrului. Alături de alți concitadini din comuna Coșna, el a format o grupare a „Sumanelor Negre”, care-și stabilise centrul pe Valea Bancului, o zonă retrasă din munți. Între timp, în recursul procesului ținut la București, Grigore Sandu a fost condamnat pentru „atentat la subminarea economiei naționale”. În aprilie 1947, a

fugit pe un geam din spatele casei sale, în timp ce aceasta era înconjurată de jandarmi. Din acel moment el și-a părăsit avutul, soția și cei doi copii și a ales calea pribegiei. Împreună cu cei din „Sumanele Negre”, care îl aleseseră comandant al lor, și-au construit un adăpost în Munții Bancului. Era un loc greu accesibil, înconjurat de pădure, situat pe o înălțime de unde partizanii puteau supraveghea orice mișcare. Cazemata, ale cărei urme s-au pierdut, era semiîngropată în pământ, acoperită cu crengi și pueți de brad, avea un spațiu de depozitare pentru hrană și armament, fiind un adăpost ideal pentru acești haiduci ai munților. Aceștia dispuneau de arme automate germane, de grenade, pistoale și chiar de un aparat de emisie-recepție.

Partizanii știau că se strânge lațul în jurul lor. Aflaseră de la iscoade sau de la radio că guvernul comunist le confiscase averile și că trimitea la închisoare orice opozant. Toți știau ce-i așteaptă dacă ar fi fost prinși sau s-ar fi predat și de aceea au jurat să meargă până la capăt. Dar inevitabilul s-a produs în ziua de 16 decembrie 1949. Din ce ne-a relatat domnul Ungureanu, în dimineața acelei zile, Dumitru Crăciun, fost brigadier silvic în Coșna, care era de strajă la cazemata, a simțit că trupele de securitate înconjuraseră zona. A urmat un schimb violent de focuri între partizani și securiști, în urma cărora mai mulți au fost răniți, iar Iacob Gălan ucis. Au reușit să scape doar Grigore Sandu și Bârgovan Dumitru, un locuitor din zonă, care a fost prins ulterior. În schimbul de focuri, Grigore Sandu a fost rănit la un picior, dar nu foarte grav, ceea ce i-a îngăduit să se piardă în codrul pe care-l cunoștea foarte bine. Probabil că nici soldații care l-au urmărit nu au făcut exces de zel și, pentru că nu știau zona, au renunțat la urmărire. Grigore Sandu a relatat apropiaților că a surprins un ofițer și niște soldați în pădurea Bancului și i-a obligat să-și arunce armele. Apoi, aflând de la un sătean, care nu l-a trădat, unde își stabiliseră milițienii și securiștii cartierul general, s-a strecurat noaptea în podul grajdului gospodăriei respective, unde a stat câteva zile. Între timp, milițienii și securiștii l-au căutat de zor fără a ști că era la câțiva pași de ei, urmărindu-le toate mișcărilor.

După ce lucrurile s-au mai liniștit, Grigore Sandu a părăsit zona Bancului și a trecut în comuna Șaru Dornei (în Sărișorul Mare), unde a stat la o stână timp de doi ani, între 1949 și 1951, la un cetățean Lostun, care era paznic de vânătoare.

Între timp, Tribunalul Militar din Iași pronunța, în 19 septembrie 1951, sentința împotriva foștilor camarazi a lui Grigore Sandu. Redăm o parte din conținutul acesteia: „Tribunalul a reținut ca dovedit faptul că în cursul anului 1949 acuzații Crăciun Dumitru, Arnăutu Ion, Chirculescu Gheorghe zis Gigel, Rusu Vasile, Bârgovanu Dumitru și Candra Constantin s-au constituit într-o bandă înarmată, cu sediul pe Muntele Bancu din județul Câmpulung Moldovenesc, a cărei activitate era îndreptată împotriva regimului. Văzând că scopul acestei bande de sub conducerea lui Grigore Sandu (dispărut), ajutat de Crăciun Dumitru și din care au făcut parte și cei coacuzăți, a fost acela de a se înarma, pentru ca apoi să treacă la acțiuni armate contra ordinii de stat. Văzând că scopul politic urmărit de acuzații în cauză, constituiți în bandă înarmată teroristă, a fost acela de a lupta împotriva formei de guvernământ democratic din R.P.R. pentru ca prin mijloace violente pregătite din

vreme să întreprindă o acțiune armată de înlăturare a actualei ordini de stat din R.P.R. și a se pune la dispoziția unor puteri străine imperialiste în cazul unui război în contra statului nostru”⁶.

Astăzi, după 30 de ani de la căderea comunismului în România, această sentință pare halucinantă. Autorii săi, strălucite exemplare ale justiției comuniste, amestecă de-a valma termenii de „bandă teroristă” și „guvernământ democratic”, pentru a trimite la Canal și în temnițele comuniste opozanții ordinei de stat. Uitau, cu bună-știință, slujbașii regimului că țărani erau deposedați de pământ, că tinerii și intelectualii de vază ai țării erau „educați” la Jilava, Aiud ori Pitești de călăii regimului. Și mai ales că adevărații bandiți erau sprijiniți de armata de ocupație sovietică.

Nu știm dacă Grigore Sandu a luat la cunoștință hotărârile Tribunalului Militar din Iași – de ce Militar, doar războiul se terminase? –, dar bănuim că era convins de imparțialitatea și dreptatea justiției comuniste. De aceea, a ales să nu se predea niciodată, cu toate că singurătatea și dorul de familie l-au măcinat întruna.

În vara anului 1951, o întâmplare avea să schimbe soarta urmăritului Grigore Sandu. În timp ce se afla pe o potecă de munte în Sărișorul Mare, a văzut un om care căzuse din șaua calului care se speriasse și își târa stăpânul la vale. Partizanul a oprit calul, l-a apucat de căpăstru și a salvat viața omului. Acesta era Toader Doroftiesei din comuna Dorna Candrenilor, care avea în proprietate niște fânețe și în Sărișor. Dându-și seama că îi datorează viața partizanului din munți, badea Toader a hotărât să-l adăpostească și să-l ajute. Timp de 11 ani, între 1951 și 1962, Grigore Sandu a stat ascuns în văcăria lui Toader Doroftiesei din Sărișor, iar vara, când locurile erau mai umblate, se ascundea în diferite adăposturi temporare. Ținea întotdeauna arma la piept pentru că nu mai avea încredere în nimeni. Ziua stătea ascuns, iar noaptea vâna sau mai vâmuia câte puțin din vânatul celor care braconau. Făcea foc foarte rar, vorbea cu păsările și cu codrul ca să nu uite cuvintele și trăgea linii pe copaci pentru a nu pierde șirul anilor.

În toamna anului 1962, prietenul său, Toader Doroftiesei, a decis să-l mute din Sărișor în gospodăria sa din Dealul Floreni, la poalele Muntelui Oușorul, în comuna Dorna Candrenilor, foarte aproape de Podu Coșnei. Badea Toader, care trăia doar cu soția sa, îi mărturisise acesteia tot ce-i datorează lui Grigore Sandu și aceasta fusese de acord să-i ofere găzduire cu toate riscurile. Casa lui Toader era izolată și înconjurată cu un gard înalt din scândură. Apoi cei doi, care erau de statură apropiată, s-au îmbrăcat la fel și și-au lăsat mustața la fel, încât de la distanță nu puteau fi deosebiți. Nu ieșeau niciodată amândoi din casă în același timp, iar în caz de vizite neașteptate, Grigore avea pregătit un loc de refugiu în podul casei. Această conspirativitate nu a dat nimănui de bănuț și s-a dovedit foarte utilă.

Într-o zi, milițianul comunei a venit însoțit de un cetățean într-un control de rutină și l-a surprins pe Grigore Sandu în timp ce pune la uscat niște piei de oaie.

⁶ Adrian Brișcă, Radu Ciuceanu, *Rezistența armată din Bucovina (1944–1950)*, vol I, București, Editura Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 1998, p. 361–363.

Habar neavând cu cine stă de vorbă, milițianul i-a spus, în bășcălie, că-s: „Cam multe piei de oaie”. Grigore a replicat că dacă-s oi multe sunt și piei multe, apoi a coborât în grabă și l-a informat pe Toader de mersul dialogului. Când milițianul a intrat în casă, gazda a preluat dialogul de acolo de unde îl lăsase Grigore Sandu, fără a da cuiva de bănuit că nu el era cel văzut în pod. Mai mult, fire inventivă, Grigore meșterise la poarta casei o încuietorie de lemn pe care numai cei dinlăuntrul casei o puteau descuia, eliminând astfel riscul de a fi surprinși de vreun oaspete nepoftit.

Uneori însă viața bate filmul! Soția lui Toader Doroftiesei a făcut niște băi antireumatice în stațiunea Vatra Dornei, iar în timpul tratamentului balnear s-a împrietenit cu o doamnă de la București. Aceasta era soția unui colonel de securitate, Enescu, care a ținut morțiș să-l viziteze pe țăranul din Bucovina în gospodăria sa de la poalele Oușorului. În mai multe veri, proaspeții musafiri și prieteni de la București au stat în vacanță în gospodăria lui Toader Doroftiesei, bucurându-se de frumusețile locului și de renumita mâncare tradițională. Iar afinata, cu care de regulă oamenii din Bucovina își cinstesc oaspeții, era pregătită în podul casei de renegatul Grigore Sandu, cel căutat de autorități, și servită colonelului de securitate. Astfel, între victimă și călău, între urmărit și urmăritor nu era decât un perete de bârne, dar care despărțea două lumi.

Un alt episod grăitor despre calvarul prin care a trecut acest erou bucovinean ne-a fost relatat tot de domnul Ungureanu Gheorghe. La nunta acestuia cu Doina, fiica lui Grigore Sandu, a participat și familia Doroftiesei. Spre dimineață, aceștia au rugat mirii să închine o gură de afinată, după obiceiul locului, dar i-au rugat să bea amândoi din sticlă, ceea ce aceștia au făcut. Toader Doroftiesei a ascuns sticla și i-a dus-o lui Grigore Sandu spunându-i că din acea sticlă a băut fiica și ginerele său. Alte legende din zonă spuneau că el chiar ar fi participat la aceea nuntă îmbrăcat în straie ardelenesti, lăsându-și barbă și plete și că nimeni din sat nu l-a recunoscut, ceea ce este însă puțin probabil.

Deși trecuseră mai bine de 15 ani de la fuga sa, iar Securitatea încetase să-l mai caute, dându-l dispărut, Grigore Sandu nu s-a predat, cu toate că ar fi beneficiat de decretul de amnistie dat de autoritățile comuniste în 1964. Aceasta pentru că, atunci când l-a preluat de pe munte în 1962, Toader Doroftiesei i-a cerut lui Grigore să-i promită că nu se va preda decât după moartea lui, iar haiducul a făcut acest legământ. În plus, țăranul din Bucovina, auster și conservator, nu avea încredere în cuvântul și grațierile tovarășilor. Văzuse el prea multe de felul în care își respectau comuniștii propriile legi. Mulți dintre foștii săi camarazi muriseră după ce s-au predat, în închisori sau lagăre de reeducare prin muncă.

În anul 1974, Toader Doroftiesei a murit, după o grea suferință. Pe patul de moarte el l-a dezlegat pe Grigore Sandu de jurământ și acesta a decis să se predea, după un sfert de veac de la fuga în munți. Avea 67 de ani. S-a prezentat la Securitatea din Suceava. Aici a fost identificat și apoi adus la Miliția din Vatra Dornei, unde era așteptat de familie. La întvederea emoționantă dintre vechiul luptător și familia sa

a participat și un colonel de securitate de la București, care i-a cerut să fie precaut pentru că s-ar putea să aibă probleme „pentru că mulți au făcut închisoare din cauza ta”. În prezența familiei sale, Grigore Sandu i-a răspuns demn: „Nu eu i-am băgat în închisoare, ci oamenii dumneavoastră, eu doar m-am ascuns ca să mă apăr pe mine și familia mea.”

După ce s-a predat, eroul anticomunist Grigore Sandu a fost dus de Securitate prin locurile unde a umblat și s-a ascuns în timpul când era căutat. El le-a arătat anchetatorilor diferite ascunzători și cazemate ale partizanilor unde încă au mai găsit urme, resturi de hrană, conserve și echipamente. Cu toate că episodul rezistenței din munți se încheiase, iar Grigore Sandu s-a retras la casa natală din Podu Coșnei, acesta a fost monitorizat atent de securitatea comunistă. Aceasta încă se temea de faptul că oamenii locului îl priveau cu respect și admirație, el fiind un model de demnitate și curaj. Ca să preîntâmpine orice „defecțiuni” ale bătrânului partizan, Securitatea își trimitea permanent turnătorii care să încerce să-l tragă de limbă pe Grigore Sandu, să afle ce gândește și ce spune despre stăpânirea comunistă. Spre cinstea lor, unii dintre aceștia i-au mărturisit deschis lui badea Grigore pentru ce sunt trimiși și au redactat de comun acord un raport de informare care să sune bine la urechile autorităților.

După revoluția din 1989, în presa occidentală au apărut știri despre răzvrătitul anticomunist Grigore Sandu. În ziarul „Românul Liber”, voce a exilului românesc (Uniunea Mondială a Românilor Liberi), a fost publicat un articol referitor la eroul bucovinean. Acest ziar este astăzi păstrat în Arhiva Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj-Napoca și a făcut parte din colecția personală a fostului politician țărănist Ion Rațiu. În publicația respectivă, Grigore Sandu era numit „Tarzan din Carpați” pentru că se refugia în copaci iarna pentru a nu i se cunoaște urmele pe zăpadă.

După ce s-a predat, Grigore Sandu a fost anchetat de către Adrian Crutariuc, agent al Securității (Departamentul de Informații Externe), care era însărcinat cu urmărirea dușmanilor exilați ai regimului comunist. Trimis în misiune în Germania, Crutariuc a părăsit serviciile de securitate și a ales o nouă profesie.

Fostul securist și-a redactat scrisoarea către „Românul liber” în anul 1989, dezvăluind abuzurile regimului comunist din România. El a fost unul dintre anchetatorii lui Grigore Sandu, care i-a demonstrat că nu plecase din țară cât a fost fugăr, după semnele pe care le lăsase pe copaci și cu care măsura timpul. Copacii crescuseră atât de mult, cu semn cu tot, încât nu era nici cea mai mică îndoială că Grigore Sandu nu plecase în străinătate. Iată ce scria fostul securist: „Când l-am întâlnit pentru prima dată pe Grigore Sandu, în august 1979, am constatat că stau de vorbă cu un om foarte hotărât, lucid și cu o memorie foarte bună... A fost interogată timp de trei luni, apoi a primit un act de identitate și i s-a permis să se întoarcă acasă. Predase Securității trei încărcătoare și arme care aparținuseră «Sumanelor Negre» și nimeni nu a mai contestat veridicitatea celor spuse de el, și anume că a stat în România între anii 1945 și 1978, ca un Tarzan al Europei de Est. Știa că lucrez la securitate,

cu toate acestea mi-a vorbit deschis și mi-a răspuns la toate întrebările. Sunt onorat că a avut încredere în mine și că acest român patriot mi-a dat prietenia sa”⁷.

Noi apreciem că Grigore Sandu a fost un om al locului, al muntelui pe care l-a cunoscut și iubit, și nicidecum un „Tarzan european”. Securistul spune lucruri adevărate, dar numai pe jumătate, în spiritul instituției care l-a format.

Partizanul a fost un om demn, un patriot adevărat și un spirit liber animat de dreptate, care nu și-a arogat niciodată titlul de „erou”, dar l-a respins cu indignare pe cel de „bandit”. Pentru că el n-a jefuit pe nimeni și a ridicat armele doar pentru demnitate, credință și dreptate, împotriva cotropitorilor acestei țări și a slugilor lor. De aceea astăzi, memoria faptelor acestui om trebuie cunoscută și prezentată mai ales celor tineri pentru a fi un exemplu despre cum trebuie servită această țară. Pentru că, din nefericire, și acum ca și altădată, România pare a fi din nou în calea tuturor răutăților.

⁷ *Tarzan din Carpați, luptător anticomunist timp de 33 de ani*, online romanialibera.ro (16 februarie 2019).

